ATYRAU UNIVERSITY

IfWT
Institut für die Welt der Türken

SfWT

ZfWT

AfWT

Atırav – Kazakistan
24-26 Ekim 2024

Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu

Bildirileri

Editörler

Prof. Dr.
Necati DEMİR

Doç. Dr.
Berker KURT

Dr. Öğr. Üyesi
Celal Can ÇAKMAKCI

Doi:10.5281/zenodo.14570525
ISBN: 978-625-00-2609-0

8. ULUSLARARASI TÜRKLERİN DÜNYASI SOSYAL BİLİMLER SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

Editörler / Editors

Prof. Dr. Necati DEMİR

Doç. Dr. Berker KURT

Dr. Öğr. Üyesi Celal Can ÇAKMAKCI

Bu kitap 24-26 Ekim 2024 tarihinde Türklerin Dünyası Enstitüsü ve H. Dosmuhamedov Atırav Üniversitesinin ortaklığında düzenlenen 8. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumunda yüz yüze veya çevrim içi olarak sunumu yapılan bildirilerin tam metinlerini kapsamaktadır. Bildirilerin hukuki ve etik sorumluluğu yazarlarına aittir.

Doi: 10.5281/zenodo.14570525

ISBN: 978-625-00-2609-0

Ankara – 2024

KADIN KARAKTERLER BAKIMINDAN KASIMALI BAYALİNOV'UN "ACAR" HİKÂYESİ VE SAMİ PAŞAZADE SEZAİ'NİN "SERGÜZEŞT" ROMANININ KARŞILAŞTIRILMASI

COMPARISON OF KASYMALY BAYALINOV'S "ACAR" STORY AND SAMI PASHAZADE SEZAI'S "SERGÜZEŞT" NOVEL IN TERMS OF FEMALE CHARACTERS

Aida ÖZDEMİR[1]

Özet

Çağdaş Kırgız edebiyatının ilk yazarlarından birisi olan Kasımalı Bayalinov'un *Acar* adlı uzun hikâyesi çağdaş Kırgız edebiyatının ilk başarılı nesir örneği olarak kabul edilir. Eserin bu denli başarılı olmasında 1916 yılında Ürkün adı verilen gerçek bir tarihi hadiseye dayanması ve yazarın da eserinde anlattığı olaylara bizzat şahitlik etmesi etkili olmuştur. Eser 1916'da Çarlık Rusya'ya karşı yürütülen ayaklanmayı ve ayaklanma sonrasında yaşanan acı olayları konu alır. Hikâyeye adını veren ana karakter olan Acar'ın yaşadıkları, başından geçen acılı hadiseler abartı gibi görünse de aslında o dönemde yaşanan sıradan hadiselerdir. Sami Paşazade Sezai tarafından 1887 yılında kaleme alınan *Sergüzeşt adlı* eserde de Dilber karakteri ön plandadır. Hem *"Acar"* hem *"Sergüzeşt"* her iki eser de kadın karakterlerin acı dolu hayatlarını konu almaktadır. Her iki karakterin de yurdundan ayrılmak zorunda kalmaları, bir eşya gibi satılmaları ve hikâyenin sonunda acı bir şekilde hayatlarını kaybetmeleri eserlerdeki göze çarpan ilk ortak noktalardır. Bu çalışmada K. Bayalinov'un Acar hikâyesi ve Sami Paşazade Sezai'nin Sergüzeşt romanı "Acar" ve "Dilber" karakterlerinden hareketle karşılaştırılacaktır.

Anahtar kelimeler: Kırgız edebiyatı, Kasımalı Bayalinov, Acar hikâyesi, Sergüzeşt romanı.

[1] Doktora Öğrencisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Türkoloji Bölümü, Kırgızistan/Bişkek, ORCID: 0009-0009-1606-9081, e-posta muhit100@mail.ru

Abstract

One of the first writers of contemporary Kyrgyz literature, Kasymali Bayalinov's long story “Ajar” is considered to be the first successful prose example of contemporary Kyrgyz literature. The fact that the work is based on a real historical event called Ürkün in 1916 and that the author himself witnessed the events described in his work was effective in making the work so successful. The work is about the uprising against Tsarist Russia in 1916 and the painful events that took place after the uprising. Although the experiences of Acar, the main character who gives the story its name, and the pathetic events he goes through may seem exaggerated, they are actually ordinary events that took place at that time. In Sergüzeşt, written by Sami Paşazade Sezai in 1887, the character of Dilber is also at the forefront. Both “Acar” and “Sergüzeşt” are about the painful lives of female characters. The fact that both characters are forced to leave their homeland, are sold like a commodity and lose their lives painfully at the end of the story are the first common points that stand out in the works. In this study, K. Bayalinov's story “Acar” and Sami Paşazade Sezai's novel Sergüzeşt will be compared based on the characters of “Acar” and “Dilber”.

Key words: Kyrgyz literature, Kasymali Bayalinov, Acar story, Sergüzeşt novel.

Giriş

Kırgız topraklarında 1916 yılında yaşanan Ürkün olarak adlandırılan milli isyan o dönemde yaşamış birçok insanın kalbinde derin yaralar açmıştır. Ürkün 1916’da Türkistan halkının Çarlık Rusya’nın Türkistan’daki Ruslaştırma ve kolonileştirme politikasına karşı yürüttüğü özgürlük ayaklanması ve bu ayaklanma neticesinde Rusların soykırıma varan sert tutumu karşısında halkın canını kurtarmak umuduyla Çin’e göç etme hadisesine Kırgız sahasında verilen addır. (Duman, 2017, s.163) Bu isyanda binlerce insan Rus askerleri tarafından öldürülmüş, sağ kalanı canını kurtarmak için Çin’e kaçmıştır. Kimileri yolda donarak, kimileri ise Çin topraklarında açlıktan ölmüştür. Böylece bu isyan pek çok can ve mal kaybına neden olmuştur.

1917 Ekim devriminden sonra ancak Kırgız halkı kendi topraklarına dönebilmişlerdir. Kırgız tarihinin en acı hadiselerinden biri olan Ürkün olayı her bir Kırgız'ın kalbinde derin yaralar açmıştır. Bu yüzden bu olay edebi eserlere de konu olmuştur. Ürkün konusunu ele alan yazarların pek çoğu bu olaya bizzat şahit olmuştur. Çarlık yönetimini deviren ve yeni bir düzen kurmaya çalışan yeni Rus hükümeti, eski Çarlık dönemini eleştirdiği için yazarların bu konuyu ele almalarında bir sakınca görmemiştir. Bir anlamda 'Ürkün olayı eski yönetim olan Çarlık sisteminin suçudur, yeni kurulan düzende her şey güzel olacaktır' mesajı verilmek istenmiştir. (Duman, 2017, s.167) Bu yüzden de olsa gerek, o devirde yaşayan birçok yazar bu konuya değinmişlerdir. Ürkün konusunu ele alan Çağdaş Kırgız edebiyatının önde gelen isimlerinden birisi de Kasımalı Bayalinov'dur.

Kasımalı Bayalinov Kırgız edebiyatında ilk sosyalist realist nesir örneği olan *Acar* adlı tarihi realist hikâyesi ile ün kazanmıştır. Yazar bu hikayesinde Acar karakteriyle hakları ihlal edilen bütün Kırgız kadınlarının acısını, azap, eziyetlerini, onların imtihanını, büyük trajedisini ustaca gerçekçi bir şekilde anlatmıştır. (Özdemir, 2023, s.77) Bir milletin kaderini kökünden değiştiren milli trajedi *Acar* hikayesinin konusu olmuştur. Bu hikâye Kırgız Sovyet edebiyatının ilk nesir örneği olması bakımından çok önemlidir. İlk kez 1928'de yayınlanmıştır. Bu hikâye derin içeriği ile farklılık göstermektedir. Hikâyede Ürkünden önce yaşanan, isyanda ve isyandan sonra Çin'de yaşanan olaylar anlatılmaktadır. Hikâyenin baş karakteri Acar. Hikâyenin kısaca özeti şu ki, isyanın başında Acar babası Aytkulu'yu kaybettikten sonra annesi ile birlikte Çin'e kaçar. Çin'de annesi Batmayı da kaybedince uzak akrabaları tarafından Sabitahun adında bir zengine, daha sonra Çır adında yaşlı bir Dungan'a satılır. Fakat Acar'ın istediği özgürlük. Özgür olmak için bir gece yarısı bulunduğu evden kaçar. Fakat yolda kurtlara yem olur. Bütün bu olayları yazar gerçekçi bir şekilde anlatmaktadır.

Acar'ın Çır'ın evinden kaçmasını M.K.Usupova da K.Bayalinov'un başarısı olarak değerlendirmektedir:

«- Acar'ın bütün haksızlığa razı gelmemesi, düşünceleri, özgürlüğü için canını hiçe sayarak Çır'ın evinden kaçması - yazarın o zamanki Kırgız kızlarının trajedisini, acı gerçekleri yansıttığı başarısıdır diyebiliriz». (Usupova, 2010, s.34)

Çalışmamızda ele alınacak olan diğer eser, Sami Paşazade Sezai tarafından 1887 yılında yayınlanan *Sergüzeşt* eseridir. Sami Paşazade Sezai'nin bu eserini Tanzimat edebiyatında romantizmden realizme geçiş aşamasında yazılmıştır. (Reyhanoğulları, 2020, s.108) Ayrıca tema olarak tamamen cariyeliğin işlendiği ilk romandır. Yazar aşk hikayesinden yola çıkarak, bu romanda kölelik ve özgürlük konularını ele almıştır.

Bu romanın ana fikri, birisini köle yapmanın insanlık dışında bir şey olduğudur. Bununla birlikte romanda insanın başına gelen kötülüklerden dolayı intihar etmenin doğru olmadığı da belirtilmiştir.

Roman'a hâkim olan zihniyet, **esir ticareti yapılmaktadır, esirlerin ezilmesi, insan olarak görülmemesi, eşitsiz toplum v.s.** Bu romanda köleliğin, esaretin, insanları zengin, fakir, köle diye ayırmanın ne kadar kötü olduğu vurgulanmaktadır.

Eserde Dilber'in acı dolu hayatı, dramı anlatılmaktadır. Yani, Tanzimat döneminde evinden, yurdundan, annesinin sevgi dolu şefkatli kollarından, acımasızca koparılarak esir pazarında satılan küçük Çerkez kızı Dilber'in acı dolu hayatı eserin konusunu oluşturmaktadır. Olaylar zinciri kronolojik olarak sıralanmış ve hepsi 19. yüzyılda geçmektedir. Dilber'in macerası Hacı Ömer'in evini saymazsak, toplam üç mekânda geçmektedir: Mustafa Efendi'nin evi; Asaf Paşa'nın konağı ve Mısırlı tüccarın haremi;

Eser romanın Batum'dan gelen bir vapurundan ikisi on altı, on yedi, diğeri dokuz yaşlarında üç Çerkez kızın indirilmesiyle başlıyor. Eserin baş karakteri Dilber. Daha sonra tüm olay onun etrafında gerçekleşmektedir. Diğer iki kız ise, Dilber gibi esir olarak satılan başka kızların da olduğunu ifade etmek için eserde yer almış gibiler.

Acar'ın Dramı

Hikâyenin baş karakteri Acar, 15-16 yaşlarında genç bir kızdır. O kadar genç olmasına rağmen ona hayat çok acımasızca davranmıştır. Bunu Acar'ın annesinin mezarı başındaki monoloğundan görmek ve anlamak mümkündür:

« - Canım annem, kalk! Yetim taylak (deve yavrusu) gibi geride bıraktığın yetim kızın geldi. Biricik kızının sesini duy, ona acı! Bugün kızını ata-babalarının bile görmediği, bilmediği yabancı bir yere, yabancı birine satacaklar. Bu durumdan kızını kurtar, bu azabı bana gösterme, aç kucağını, koynuna al!

Senden ayrıldığıma üzülürken, bana bakacak dediğin, güvendiğin akraban beni tanımadığım birine satıyor. Güneşimi batırdı. Ecel gelse de, beni de alsa diyorum. Ancak Allah sana gönderdiği eceli bana az gördü. Yaradan Allah var mısın? Bu yaptıkların nedir? Allah senin varlığın doğruysa beni neden görmüyorsun?

En azından yaşı yaşıma uygun biri olsaydı. O zaman 'kızın varacağı yer kocasının yanıdır' der, yabancı olmasına bakmadan tamam derdim. Fakat varacağım adam merhum babamdan da yaşlıymış. Onunla nasıl evlenirim? Ona nasıl eş olurum? Ömrümü onunla nasıl geçiririm? Ondan nasıl kurtulurum? Kime danışır, kimden yardım isterim? Söyle anneciğim! Buna bir çare bul Benim senden başka gidecek yerim, dayanacak dağ, gizlenecek ağcım kalmadı. Fakat anneciğim sen de yoksun. Sen karanlık, soğuk ve acımasız toprak altında uyuyorsun...» diye Acar haykırarak ağladı, sızladı. Gözyaşı derya oldu yüzünü yıkadı. (Mayramgül Dıykanbayeva, 2014, s. 272)

Acar'ın yukarıdaki duygusal konuşması okuru çok derinden etkiler. Onun bu konuşmasından bir hayli güçlü iç dramını, iç dünyasının zarar gördüğünü, değersiz bir eşya gibi elden ele geçtiğini, hayatın acımasızlığının arttığını, kaderin ona yaptığı haksızlığı görmek mümkündür. İşte bütün bunları yazar haksızlığa uğrayan bir genç kızın kısa monoloğuna sığdırabilmiş. (Özdemir, 2023, s.79) Fakat Acar kaderine boyun eğmek istemez. Sonunda Acar yaşlı adamın kuması

olmak istemez ve gece yarısı Çır'ın evinden kaçmayı başarır. Acar'ın bu hareketi onun cesurluğunun ispatıdır.

Gerçekten de, hikâyede Acar'ın bu hareketi büyük başarıdır. Fakat Acar kendi özgürlüğü için savaşarak sonunda o savaşta hayatını kaybeder. Burada belli bir derecede Acar'ın kendi amacına ulaştığını söyleyebiliriz. Çünkü ana yurduna ulaşamayarak yabancı topraklarda hayatını kaybetse de, kaderine boyun eğmeyerek sonuna kadar özgürlüğü için savaşmıştır.

Dilber'in Dramı

Dilber Kafkasya'dan İstanbul'a 8–9 yaşlarında kaçırılmış bir Çerkez kızıdır. Çok küçük yaşta esir alınmıştır ve kırk liraya Mustafa Efendi'nin eşine satılır. Dilber ismi bu evde verilmiştir. Evde hem Arap esir Taravet, hem de evin hanımından duygusal ve fiziksel şiddet görür, ona verilen ağır işler altında ezilir. Evde gördüğü şiddete dayanamaz, saf bir çocuk edasıyla annesini bulmak üzere evden kaçar. Fakat bir şekilde geri getirilir.

Daha sonra 15 yaşına geldiğinde Asaf Paşa'ya satılır. Dilber bu evde mutlu ve rahattır, en azından artık şiddet görmemektedir. Temizliği evin hanımı Zehra Hanım'la birlikte yapar, Fransızca öğrenir, kitaplar okur. Ayrıca evin oğlu Celal Bey'in tablolları için modellik yapar. Zamanla Dilber, Celal Bey'e âşık olur, o da Dilber'e. Ancak onların mutluluğu kısa sürer. Celal Bey'in annesi her şeyi öğrenince kızı oğlundan uzaklaştırır. Dilber, bu sefer üçüncü kez Mısırlı bir tüccarın haremine satılır. Orada haremağası olan Cevher'i kendisine yakın görür ve ona içini döker. Ona İstanbul'a gitmek istediğini söyler. Mısırlı tüccar ise Dilber'in onun olmasını ister. Teklifini kabul etmeyince cezalandırılır, bir odaya hapsedilir. Fakat kapı ağasının yardımıyla bir şekilde o evden kaçmayı başarır. Bu olayda kapı ağası Cehver Dilber'e yardım ederken aşağı düşerek canından olur. Ölmeden önce Dilber'e onu ilk kez gördüğünden beri sevdiğini, cebindeki vapur biletini alıp İstanbul'a kaçmasını söyler ve ölür. Yalnız kalan Dilber çaresizce yollara düşer. Bu yolun geri dönüşü yoktur. Dönerse onu ne beklediğini

anlıyor ve çok korkuyor. Derdini anlatacak hiç kimsesi de yok, bu hayatta yapayalnız kalmıştır ve bu çıkmazın içinden kurtulmak için kendini nehrin sularına bırakır. Hürriyetine ölümle kavuşur... (Eraslan, Sarı, 2018, s. 75)

Karşılaştırma ve Sonuç

Geçmişe bakarsak, kadınlar bugünkü haklarını elde etmek için çok mücadele ettiklerini görmek mümkündür. Kimileri verdiği mücadeleyi kazanabilmiş, kimileri de kaybetmiş. Bu konuyu ele alan bir sürü roman, hikayeler mevcuttur. Bunun en güzel örneği olarak araştırmamızın konusunu oluşturan K. Bayalinov'un *Acar* hikayesini ve Sami Paşazade Sezai'nin *Sergüzeşt* romanını gösterebiliriz.

K. Bayalinov'un *Acar* hikayesi ve Sami Paşazade Sezai'nin *Sergüzeşt* romanında yukarıda da bahsettiğimiz gibi, kadınların sosyal hayattaki yeri, bir eşya gibi elden ele satılması ayrıntılı olarak verilmiştir. Her iki eserde de bir insan olarak duygu ve düşüncelerine değer verilmeyen iki esir kızın dramları konu edilmiştir. Eserlerin baş karakterleri Acar ve Dilber.

Acar ve Dilber karakteri birçok yönden birbirine benzemektedir. Her ikisi de erken yaşta yetim kalmış, birisi annesinin ellerinden kopartılmış, hayatın ağır yükünü sırtına yüklemiş, bir eşya gibi elden ele satılmıştır. Dilber Acar'a göre daha küçük, henüz dokuz yaşındayken onu esir alan adamlar tarafından Mustafa adlı adamın konağına kırk liraya satılmıştır. Kafkasya'dan köle olarak getirilen güzel, hassas ve akıllı küçük bir kızın acı dolu hayatı işte o konakta başlıyor.

Acar ise yakın akrabası tarafından yarım kova mısır karşılığında Sabitahun adında bir tüccara satılmaktadır. Dilber üç kez, Acar ise iki kez satılıyor. Acar ilk kez köle olarak, ikinci kez de kuma olarak satılıyor. Dilber ise iki kez cariye olarak, üçüncü kez de Mısırlı zengin bir tüccarın haremine satılmaktadır.

Sergüzeşt eserinde yazar aşk konusuna da yer vermiştir. İkinci kez satıldığı konağın oğlu, Dilber'e âşık olmuştur. Fakat güzelliği ile ev sahibinin oğlunu büyüleyen Dilber ondan yararlanmayı düşünmez. Çünkü o utangaç, ürkek, namuslu ve onuruna düşkün, namuslu bir kızdır. Ne olursa olsun, o sevgisini içine atmak zorunda. Çünkü o zamanlar zenginler sadece zenginlerle olabiliyordu ve bunun aksi düşünülemezdi bile. Sami Paşazade Sezai işte bu kısımda köle olan bir insanın zengin ve asi bir insana âşık olsa bile kavuşamayacağını ayrıca vurgulamıştır.

Acar hikayesinde ise aşk konusu işlenmemiş, aşk ve sevgi arka planda. Fakat hizmetçiliğin yanında baş karakter Acar'ın istemediği bir ihtiyara kuma olarak satıldığı, orada hem cariyelik hem de kumalık yaptığı anlatılmıştır. Hangi şekilde, hangi amaçla satılırsa satılsın, Acar ile Dilber'in ortak noktası, ikisi de kendi çağının mal gibi satılan, elden ele geçen, hakarete uğrayan, acı çeken kadınların tipik karakterini yansıtmaktadır. Acar hikayesinde anlatıldığı gibi binlerce Kırgız kadınları Ürkün'de kendi amacına ulaşamamış, vatanına dönememiş, yabancı topraklarda hayatını kaybetmiş ya da orda kalmıştır. Fakat onların arasından Acar farklılık göstererek baş kaldırdı. Sonunda kurtlara yem de olsa, amacına ulaşamasa da, özgürlüğü için sonuna kadar mücadele etmiştir. Hem Acar, hem de Dilber arzuladığı özgürlüğünün bedelini canıyla ödemişlerdir. Acar gece yarısı kaldığı adamın evinden kaçarak, amacına ulaşamadan yolda kurtlara yem olmuştur. Dilber de Acar'dan farklı bir şekilde, kaldığı evden kaçarak kendini Nil nehrine atarak intihar etmektedir. Anlaşılan, biri kurtlara yem oluyor, biri de intihar ediyor. Yani, Acar özgürlüğü için cephedeki askerler gibi son nefesine kadar savaşıyor. Dilber ise, özgürlüğüne kavuşması için ona yardım etmeye çalışan kapı ağası merdivenlerden düşerek hayatını kaybedince yapayalnız kalarak ne yapacağını şaşırmıştır. Durum böyle olunca elinde İstanbul bileti olmasına rağmen ümitsizliğe kapılarak kendini Nil nehrinin sularına bırakır. Bu hareketi Dilber'in Acar'a göre zayıf bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir. O Acar gibi özelliklere sahip değildir. Elinde bir fırsat

vardı, yine de vapura atlayıp İstanbul'a gidebilirdi, en azından deneyebilirdi. Ama yapmadı. Burada o ümitsizliğe kapılmaktadır. Tek başına İstanbul'a gitmek onun için imkânsız gibi geliyor. Orada onu ne bekliyor bilemezdi. Onun sonunu kendi ümitsizliği, korkaklığı, ürkekliği, karamsarlığı getiriyor.

Acar da kendi topraklarına doğru yola çıkmıştı. O da Dilber gibi kendi topraklarında onu ne beklediğini bilmiyordu. Ama o Dilber gibi korkak değil, çok cesur ve yaşadığı onca şeye rağmen iyimserdir. Amacına ulaşmak için o ölümü bile göze almıştır. O, Dilber gibi başkasından yardım beklemez. O sadece kendine güvenir. Umutsuzluğa kapılıp kendi canına da kıymaz. Onun umutları elindeki son kibritle beraber sönüyor. Ama ne olursa olsun, ikisinin de amacı özgürlüktür. Öyle ya da böyle, ikisi de kaderine boyun eğmeyerek, istediği özgürlüğe kavuştuğunu görmek mümkündür.

Son olarak söylemek gerekirse, her iki yazar da kendi eserlerinde başarılı bir şekilde kadın konusunu işlemiştir, Acar ile Dilber'in karakterinde hakları ihlal edilen, zulme uğrayan tüm kadınların canlı portresini çizebilmişlerdir.

Dilber karakterinin genel anlamda sürüklenişi ile olayların genişletildiği eserde kadın ticareti ve zulüm ön plana çıkmıştır. Her iki eserde de yazarlar baş karakterlerin yaşadığı sıkıntıları, zorlukları gözlem ve tetkik yoluyla eleştirel bir şekilde ikinci ve üçüncü ağızdan anlatmışlardır. Her ikisi de başta da söylediğimiz gibi baş karakterleriyle beraber ağlayıp, beraber üzülmektedirler.

Acar hikayesinde ise yazar kadınlara yapılan haksızlığın yanında bütün Kırgız halkının başına gelen zor günlerine, milli trajediye de yer vermiştir. Bunun dışında insan hakları, kadın hakları gibi konular arka arkaya çıkagelir. (Şamşiyev, 2017,) Binlerce Kırgız kadınları o Ürkün'de kendi amacına ulaşamamış, kimileri yaban ellerde kaybolmuş, kimileri canından olmuş, kimileri de vatanına dönemeden Çin'de kalmıştır. Fakat onların arasından Acar farklılık göstererek baş

kaldırdı. Sonunda kurtlara yem de olsa, vatanına ulaşamasa da özgürlüğü için sonuna kadar mücadele etmiştir.

Sonuç olarak, karanlık gecede kurtlara yem olarak son nefesini verirken Acar'ın son haykırışını, ya da Dilber'in nehirde boğulurken son çırpınışını göz önünde canlandırarak, Acar ve Dilber karakteri sadece kendi devrinin değil, belli bir derecede zorluk çeken, aile şiddetine maruz kalan dünyadaki bugünkü tüm kadınların karakterini yansıttığını söylemek mümkündür.

Kaynaklar

Akyüz, Kenan (1995). Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860-1923), İstanbul: İnkılap

Artıkbaev, K. (1968). Kasımalı Bayalinov'dun Çıgarmaçılığı Tuuraluu Ayrım Oylor, Ar Türdüü Izder, Frunze: Mektep;

Bayalinov, K. (2014). Acar. (Çev. Mayramgül Diykanbaeva). (www.dergipark.org.tr);

Cumabayev, İ., (2020). Algaçkı Kırgız Prozasındagı Körköm Mezgil Cana Meykindik, Bişkek;

Duman, G. B. (2017) Ürkün Olaylarının Kırgız Nesrine Yansımaları, 1.Uluslarası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyum Bildiri Kitabı, Antalya 11-14 Mayıs 2017, s. 163, 167;

Eraslan, H ve Sarı A (2018), Tanzimat Dönemi Edebiyatında Kadın Sunum Biçimlerine Sosyolojik Bir Bakış: İntibah, Zehra ve Sergüzeşt Örneği, Journal of Social Sciences and Humanities, 2. Volume 2 Issue : 2 /, 75.s.;

Özdemir, A. (2023), Acar'ın Kırgız Edebiyatındaki Yeri, VII.Uluslarası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri, Prag-Çekya, 2-4 Haziran 2023, s.77, 79.

Reyhanoğulları, G (2020) Sergüzeşt Romanının Tematik Bağlamında Mekanın Poetiği, Ankara Üniversittesi, Türkoloji Dergisi, s. 104-144.

Şamşiyev, B., (2017). Acar -Ürkün Alaamatının Adabiyattagı Esteligi. Azattık Radyosu;

Usupova, M. K., Kırgızskaya Akademiya Obrazovaniya, "Kallim Rahmatullin'din 20-30- Cıldardagı Kırgız Edebiyatına Köz Karaştarı".